

ACC. NR. 4331

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Blekinge* Upptecknat av: *Aug. Holmberg*
Härad: *Bräkne* Adress: *St Sv
Långsta*
Socken: Berättat av: *Fax ö. egna iakttagelser.*
Uppteckningsår: *1934* Född år i

Uppteckningen rör *se register nästa sida!*

1910-34

ACC. N.R. 4331

Landskap: *Blekinge* Upptecknat av: *Aug. Holmberg*
 Härad: *Bräkne* Adress: *Svängsta*
 Socken: *Vestra Bleking* Berättat av: *Fara & Egna iakttagelser*
 Uppteckningsår: *1934* Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör *Pengar & Skatter = Värdepapper*

<i>Register</i>	<i>sid</i>
<i>Förord</i>	<i>I - II</i>
<i>Hur man förvarade pengar</i>	<i>II</i>
<i>Tur och otur. syndapengar</i>	<i>III - IV</i>
<i>Kolta Schwenmas spiritus</i>	<i>IV - V</i>
<i>Offert för Dödsfallsmo</i>	<i>V - VI</i>
<i>Pengagästen i Höga Böke</i>	<i>VII - VIII</i>
<i>Källe skatten i Roshult</i>	<i>IX</i>
<i>Net-Lasses Gastasåger</i>	<i>IX - XV</i>
<i>Gubb-Olas Pengagäst</i>	<i>XV - XVI</i>

Obs. Vid numreringen har sid VII räkat utelämnas

Skriv endast på denna sida!

Att människor, förr, och långt fram i min tid, hade, för vårt sätt att se, egendomliga förvaringsrum = (gömsällen) till sina pengar och värdesaker är oss väl lite väl bekant! Men den som skriver denna plägsed på folkets naivitet eller enkla vanor, tar storligen fel! För att förstå detta anser jag bäst att först säga något om orsakerna här till.

1: Osäkerheten för tyvar = (Att någon tillgär sig min egendom.)

Risken här för är i dag långt större än förr, fastän det tillgår på annat sätt: Genom masspåverkan vid streiker och blockader. Genom slarv med statens medel så att skatterna bli ett rofferi. Genom manipulationer i böcker och handlingar, m. mera. Sätten såväl som utövarne ha följt tidens gång och moderniserats. Ser vi saken i stort och på lång sikt upprellas för våra ögon ett skede i människans utveckling. Fastän denna i detta fall olyckligtvis slaget in på orätt bana. De gamles brutala enkla förvaringsmetoder tillhör det förflutna! Sättet av i dag ser vi för våra ögon. Och framtidens utveckling vet vi för närvarande intet om.

2: Olika mening förr och nu, om vad som anses för egendom.

Papper, av olika färg, form och innehåll av siffror och bokstäver. Som i vår tid är lika med egendom, betraktades av våra fäder med stort misstroende.

Den muntliga traditionen visste att berätta om de olyckliga verkningarna vid nörmuntets invrägning på 1700 talet. Därför ville de ha redt värde som medel. Dön efter person, hette det! Både i hand och vandel togs både kreatur och kopparkärl emot som betalningsmedel lika gärna som pengar. Och odvis händer detta än i dag. Flera fynd av guld och silver ha kommit till min kännedom. Alla ha bestått av pengar i Metall eller Metallarbete och ej av konstprodukt i form av sedlar eller pappersdokument.

Fråga N:1. När mina föräldrar flyttade till Svängsta 1875. Blew vår bonde en viss Eskil Jönsson i Gungvala. En man av gamla stammen av 75 år som tillbringade mesta tiden liggande i sängen. Pengar hade han gott om och dessa hade han förvarat i strumpor som lågo i sängen under hufvendukken. Bordet stod vid sidan om och vid affär drog gubben fram en strumpa och hällde ut mynten på bordet!

Fr. 2. Nyårsdagen borde man under inga förhållanden lämna ifrån sig några pengar. Fo då ble pengarna odryga hela året ut

Och under vilken dag som helst under året, togs det som ett gott "omen" om man själv ~~om~~ mottog pengar förväntan man själv gav ut några. Det hände ofta fram i min tid att folk som skulle betala något, hur lite som helst, hellre undvek att betala och bad om annan tid en annan dag, såvida de ej själva mottagit pengar förut. Redbarheten hos personen, oklanderlig i sin helhet föröfrigt, fick stå till-sides. Arkligt kunde sägas: "Jag har ej själv fått några pengar i dag ännu, sa du få vänta, kom igen om ett par dagar!" Om förvringsägaren nödvändigt behöfve pengarna för dagen, hade han ingen annan utväg än att själv köpa något, om detta var bara 4 stycken, samt betala dessa. Sen betalades pengarna fram utan minsta tocken!

Fr. 3. De flesta gubbar spottade förväntan de tog frammat mynt i handen. "Man kunde ju inte veta om mynten va "syndapengar" som hade "ohäll" med sig Och spottandet ansågs skydda här för!!

Fr. 4. Pengarna som innehades av tjurar, och isynnerhet av osedliga kerins (lönscheror på folkspråket) ansågos högst ohälliga Och dessa gällde att skydda sig för - Kännetecken hade man inga!

Ett kvinns, beröktat som lövåhora, kunde endast i sådymta fall i egen person få köpa något hos bondmosorna. Dessa vågade av fruktan för otur i ke-
ta deras pengar i hand. Och eftersom det var under en kvinns värdighet
att spotta "som ett manfolk" kunde hon ej skydda sig för "ohellev".

Fr. 5. Vittare man en peng helöst i själva korsningen av två vägar
sades kunna vara en lyckopeng. Och ju större till värdien ju bättre var lycken.
Mången bonade här i pengem och bar den jemt på sig fäst vid blockkyrjan.
Förän man tog upp pengem borde man spotta. Spottandet hörde till i allt
vad man tog sig före! Vilket försmål som helst man tog upp från markem
stället om man ville sätta, eller lägga sig. Ett revskepp man tog i handem
kord sagt: "Allt vad man förtog sig!" Konan var så inrotad, att många av de
gamle spottare i handem och torkare av det på bykäm, förän de tog någon
främmas person i hand som de helsade på!

Fr. 6. Drömma om pengar, Dä boa förargelse, kan du va säker på!

Fr. 8. Holta Schwon från Högakult. År 1750 s. n. En fusker! Hade under
många år en "Spiritus" (= Speatus) i sin pengarosa av näver! En grön
skalbagge (troligen en Majbagge) inlagt tillsammans med några grässtrå

vilka han bytte om varje dag så att de alltid voro färskas. Detta var den enda Spirtus jag sett, men många sades ha sådana. Spirtussen skulle signas av någon ~~ett~~ trollpubbe förrän han drog till dra pengor. Formuläret till signelsen känner jag icke.

sid v

Fig. 9. I större firvathus. Skolhus och kyrkobyggnader är ännu ofta vanligt att i grunden lägga en metallask, med ett eller flera mynt etc.

Fig. 10. När någon monstret på fartyg och skulle ut på sjön. När på 1850 och 1860 talet familjefadren, och isynnerhet husmooern sjö- stod i begrepp att resa till Amerika, for man gerna till en "redig offerkälla", exempelvis offerkällan i Asarum eller Uratjöllan = (Uroarkällan = Liffrakällan) i Urshult och offra de antingen 3 styver och 1 knappmål, eller 6 styver och en knappmål i källan. Samtidigt bad man hjoille-guden om lycklig resa. Jag hörde ej sägas att man härvid följde något visst formulär, utan var och en: "Fick be så gott han konne"! Men ibland kunde hända att man råkade ut för Oarsty i våat = (Otyg i luften). Och om detta var av det slag att det blev Dösmålsmo!! = (Så kallades en svårares magiskedom, som började med att personen mistade matlusten. Rätt snart övergick det

till svåra kräkningar om man åt aldrig så lite. Mycket och illaluktande
vatten stöttes upp flera gånger om dagen. Krafterna nersattes och kroppen tynade
av, till slut blev vi döda!) För detta skulle offras 9 styver och några flingor
skrapat silver i en bäck som rann i norr. En kraftig besvärjelse skulle
läsas vid offringen, som borde ske när solen gått ner en torsdagsekväll.
Besvärjelsen lästes av en trollgubbe som var med vid offringen. Men vad
det var han naturligtvis blev ingen klok på, en lång ramsa var det!
Jag hörde ej omtalas fler än Råsa-Pettra-Håken = (Håkan Pitterson från
Skärjörås, Mellaryd) som blev återställd från såvran ohägglig sjukdom.
Att Håkan blev återställd berodde ej enbart på offrandet. Han lejde en bonde
att skjuta sig till Lindgrens Åuna i Härlunda. (Småland) Der låg han i
tre månader och botades av henne, hon var: "Den likaste doktore som fanns"
Emellan offrandet skulle ske i en norrut rinnande bäck, och såvran är sålyfta
i Bleking, gick det an med en källa i en norrluttande bäcke, vars lilla
rännil lopp i norr. Men man offrade ej här i rännilen utan i sjöns
källan i Bokemåla, Mellaryds skogsbygd fanns en såvran, der Far under våra
jagtturer fiskade upp många slantar. "Ochåll härfor hörde han icke av"

Fr. 11. Att "döingar" fått pengar med sig i likkistan, har säkert inträffat flera gånger än man fått kunskap om Detta skulle vara ett silvermynt och stäcks in i handen på den döve!

Fr. 14. I Hoja Böke Ringamåla (10 minuters väg från Kerner Rydén's föräldrahem) fanns en småbonde. En snåljåk och girigbukt, som samlade och gömde pengar hela sin lifstid Han hade en pojke av samma kullor som ännu lever. Gubben gömde pengarna i ett stort kopparkrus som han grävt ner i jorden lite från gården. Men var i stånd att alltid göra detta så att pojken ej fick nys om var. Till slut blev gubben sjuk och träffades av ett slagangfall varvid han miste talformågan Och som han ej var skrikkunnig kunde han ej meddela var pengarna fanns. Utan ord och toghemligheten med sig Pojken var nu ensam i hemmet och hade väl åtskilligt på sitt samvete så att sömnen om nätterna var det dåligt med Som han låg vakna hade han märkt till ett fladdranne hus som isynnerhet ovädersnätter oroligt svävade över en plats utanför stengärdet bakom lagårn Pojken vågade till slut inte ligga i stugan utan flyttade in till en viss Träsko Lasse

Och för denne berättade han att det spökade hemma bakom Lagärn!
 Ah! Nu ä' du drom! sa Lasse, Då ä' draken som farsgubben satt till att
 vakta alla de pengar han gömt! Gräv der du ser det lysa, så hittar
 du medlen. Då vägar jag ej men vill du hjälpa mig så skall du
 få hälften mä. Om någon tiv grävde der, och hittade efter en del
 föfångt arbete kruset som var fullt med silfverpengar. Efter Lasses
 uttag 8000 Rigsdaler. Efter detta har lyset varit försvunnet!!
 Det sägs: Att det är ingen välsignelse med "drakemedel"! Och detta
 berättades här: Pojken lät brandförsäkra hemmet högt. Lät så hela
 klabbet brinna en natt, fick ut brandstöspengarne, köpte en annan
 gård och byggde der en vacker byggnad. Om sidan kom till brandstörsbo-
 lagsets kunskap hur allt gått till. Pojken blev åtalad och dömdes vid
 Bräkne rätt till 8 års fängelse och oryga böter så att då han kom
 ut ur häktet var han ruinerad. Han lever än, och har på gamla
 dar underhåll av Ringsmåla kommun. Han kallas "Ringsmåla Bost"
 Detta är den sista berättelse om gömra skatter och penga drake som
 jag hört omtalas. I min barndom hörde jag många sådana berättelser!

Fr. 18. I Roshult, Kyrkhult s.u. finnes en naturlig källa i en back-
slutning kallad: "Brödkake-källan". En dag satt en tospare "Slipmasse"
och mådde illa efter gårdagsruset. Törstig va han mä och skickade sin
lilla dräkan bort till källan ette kallt vatten. Skymma de hem igen sa
masse, Dräkan gick o när hon kom te källan va denna full mä
"realör" = (Herfallna visnade löv) Ja, dräkan svalpare umman löven
sa gott how konne män "trelle fira" = (tre eller fyra) hade rat på o följa
mä, o dräkan som hade brätt o komma hem igen slängde inte ut
som som vail va, fo na how kom igonom drän (drömen) o ing
där kristet folk va, sa ble så "pänger å löven". Men så va inte
tacka pengar som vi ha nu, män silver va så te som. Ja for i
väj som faen o skulle ha fått i fler realör. Men så va löin föst
unner tien sa have drakofaen gömt som O Jesus va ja ble argu
men va velle ja göra. Dethär berättare Masse för nära 60 år sen
Källan finns ännu, men flera pengar ha icke hittats där.
"Net Lasse" = (Anetas Lasse) En gammal fiskargutke från Farslycke i
Hällaryds s.u. berättare för mig så jag var litem följande historia:

Då va långt förrän (= förrän) ja fördes sa va va oin stoor o
 riker bonne som inte trifes ihop mä annat folk utan flötte ä
 laint (= långt) uppät skoana, Oppmot Salahall te o to se gård
 däröppe (Salahall = Gränssten, ett ofantligt flyttblock, liggande i
 sjöva punkten där Ringamåla och Öjehults socknar i Bleking, samt
 Ringaryd i Småland, stöter ihop) O va va inga väja sa folk kunne
 köra, utan vi fick rida te bo kyrke o hjörn (= kyrka och koran). O all-
 hopa folken hos bonnen skulle te kyakena (kyrkan). Julavass moan
 Män hans väka va inte reitigt bra om ottan utan hon ble hemma
 Sa na vi va komma utemot Tattamåla, sa kom deras farakunn
 ette som o spräng sa tungan hängde långt utanom laipana på
 honom o vänsläves ikring bonnen o vilte liasom si te honom att
 han skulle väna om O bonnen to se om skägget ett slä o omrade
 ho han skulle. Män sa sae Moran: Då aj noit på tosingavis mä
 att hemma, ella have inte honnen kommet ätte voss äna hit!
 Jae gubben vände om, o va ble honnen sa glaa sa han hoppade
 höjt opp i skotoppna Och bonnen argnade te, forsi han velle

Blekingska
Byråhus
1934

4331

uppt. av Sag. Holmberg
Frångröda

11

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid XII

kommet som folk te Julotta. O yssaw = (yxsaw) hade han mä se, for
dä va gott om vargar på den tien. Na dä bonnen kom nära hemmet
sa så han att dä va taint i fönstern i stuan = (lyste ut igenom fönstern)
O na han glovde ing sa sätt hans daka ve boret o va klädder i bana
silverkläva o hade vina quillkrona på hutet. O ett stoot lutt trösk
sät i junte henne, de dä va möjningen att how skulle blott bru te
trillet om van. Men bonnen stot opp ovan o rånve fram te boret
o sjänge yssena över dakan o runt över boret. O trösk ut på
skott o sävort fick bonnen sa möen rikedom mä fat o tallrikka
o kronan dakan have på se sa han ble dän rikaste bonnen i många
forsamlinga. O dakan have inte tatt now skae, som vail va!

Net Lasse var en gemnyttig gubbe och en annan gång ontalade han
följande: Vill du ro ekau åt mig mäns ja sätter mina garu, så ska
ja tala om en pachasa för dig! Klart att jag vertill var villig!
"Du here som aj sa glaa ve o laisa skulle bli en Monk sa
konne du reda de i värdena! Voit du dä va på den tien närsom
monkarna kom hit sa velle vi ha kyrkor byggda sa vi konne

åt o, slippa o stå ute på bar backe na vi prövöte Osså va va" på ett
 jätte ställe vi skolle bygga ena kyrcke män va" gick smält mä bygget
 jätte fo monken va snålor sa han vilte inte betala noet o vänerå fick
 ge s han inte noet folk Ossa boor var en stoo o starkor jätte lite vaxpa
 va r i ett berg o hovet monken prötare mä jätten sa fick han honow
 ävör te o löva o hjälpa te mä bygget Se jätten va arger på monken o vilte
 Net helst slippa honow o vaxfore gjöre vi ett besynmlit kontrakt sins
 när, emellan: Kunde monken sia va jätten höjti = (hätte i namn) sa
 språ skulle jätten göra arbetet for inte o kunde inte monken va" sa skulle
 "Da jätten ha begge öjnen å monken Se jätten mointe vail som så att
 dom en bliuner monke har ja inte out å. O jätten arbetare o stit som
 out ett osjälitt kreatur o grinao åt monken fo ju for han fick bygget
 (= Hjä i ordning ju for fick han kreta ut öjnen på monken. Mensi monke
 göm har alla oaa vält nana illmariga kanallinga o så va sånne mä
 fall mä ou tro Han forskapte se te ena ena lilla rötte = (Rätta)
 hjä o skottare ing i berget verson jätten's käring o unga boor, o vaa
 = hör kom han åt o höra va vi prötare fo noet o pa så vis kom han

4331

Di kallade sännehäre gubben fo Bränne Pellew, fo han hade vatt bränne-
mästare på orras smättya böimerna hade på väntien (Små bränvinspannor)
Se gubben hade gömt många pengar O han hade sett en orake te o väjta
som O han ville vail prata mä oraken, sa vä va vääfore = (verfore) ja
inte feck ligga sige i stuan Ja långt om länge sa öve gubben o vä
ble han orake säl, Då fösto vi na vi körde ä liket Di tytte nock att
vä va gubben vi lac i kistan män vä så bara sä ut fo kistan va sä
lätt som ena fjär o gubben va en stoor groov best sa han skulle
väl väjt = (väjt) noet Ja sa om en ti sa kom Palla Kalleen oit
o skulle bli löpare O han sä oraken många gånger O sägvar vä
lyste = (lyste lys) om nöterna O ettersom kalle inte va rädder ä se
sa mointe han: Ja ska väl ta medlen oin gång. O han begynte gräva
or han trodde medlen va nergrävda. Män vä ska en tro oraken han ble
roint besatto Han kröilade = (krälade) fram o tebaka, snitt framför
Kalle o väste = (väste) sa ettret sto om truten på honom O hade nu
Kalle hatt vett te o skött sitt sa hade inte oraken hatt mait te o
gjört honom nou skac = (skava). Men han tyvde inte berga se

Blekinge
Präkens tid.

Uppst. av hug. Holmberg 1934

4331

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

SID XVI

utan han slo ette draken mä spæu o sae: Här mä oc din löje faen
O dä hade vail konnat gå an mä dä han slo ette honom, barahan hade
hatt vet te o hållet laipen = (munnun) Draken försvann o to alla pen=
garna mä se o Kalle fick en käckasmäll = (slag på käften) sa han så
bo sol o måne sju gånger om, o ble sa sjukor sa vi trodde han skulle
dö. Dä gjore han inte män lite konstier dä ble han all sin ti!!

Under en skogstur kom jag i samspåk med Gubb Ola. Nyttbekult s. v.
En duktig tjufskytt, och icke sämre berättare av gamla sägner. Följande sägen
omtalade han, medan vi rastade vid en eld i Farabols-skogen!

"Häruppe mä vi tro dä har inte vatt out om tröll o gaster for i tien. Dä va
en gång en småbunne borti Jutanäs som boode i myrarna vid Källsjön
Te honom kom en knätt en knalle o ville låna hus o dä fick han
Men bunnen som fosto att knallen hade många pengar, slog ihjel honom
på maten o dan ette orohan knallen i sjön o sänkte honom o alla
pengarna gravde han ne i myralaggen lite från stugan Några dar
derette skulle bunnen gå över sjön på isen Denna brast, o bunnen
ble i sjön han mä. Långt derette ble en aen bunne bosätter på

samma ställe o han så titt o tätt att det ljyste om nätterna borti myren
 Se då va oraken som väjta de knalleus pengar, ska du veta! Ja te slut
 to bonnen hålane = (mod) o to en spae mä se o beqvate grava borti
 myren der han sett att ljuset hålde till Tocket ska en inte grava
 ette utan om nattet, begripen du! Och då har noch vatt bo kustitt o
 tjesamt o stå o grava i dan blöta myren sa han tittare vail oppåt
 stjernorna iblanu Rätt va de va hörd han not som väste som en
 arger base = (orm) o na han tittare ette sa kom då en ful = (fågel)
 sa stor som en gåse o flyanes rätt på honow, bonnen to opp mä
 näven for o fri se, men då to inte utan fulen slog honow om
 örnen = (örnen) mä vingarna sa han orätt på arsen i blöten
 sa då stank ikring hanow bonnen ble så rädder sa han sprang
 frå spæu o laiste sa moöna salmeressa-stumpa han kunne
 o möet moir = (mera) som han inte kunne Te slutt kom han hem
 men va sa rädder sa tinnerna skramlade på honow fjortou va
 darette! Pengarne feck han inte utan di ä" var ännu fo oraken
 ljuse över som an i da ma då ä" rejttitt lutt väer = (väder)!!